

ràcter amb el qual sovint apareix netament en els docs. més antics: «ego Guillelmus Bernardi de Cheralit --- sine ulla forcia *jacesc* --- et evacuo ad Dominum Raimundum --- totas illas voces --- in castro de Gurb ---», doc. vigatà o berguedà de 1066 (*Liber Feudorum Maior* I, p. 444); «ipsum tuum fratrem --- cui tu *jachiràs*, aut testabis, tuum vicecomitatum, ad illum dabo potestatem», doc. vallespirenc de c. 1088 (a Serrallonga, *RLR* III, 283); «et pro hoc convenit Arnald ad Remon et ad coniuu eius et filii eius, cui illi *jachiran* ipsum kastrum de Alted, que sia eis solidum, quomodo <h>omo esse debe de suo meliore seniore, e que li face ostes e chavalgades», conveni sobre drets feudals del castell d'Altet vora Tàrrrega, a. 1099 (*RBibligCat.* VII, 9).

Quan es va aflaquint el rigor de l'organització feudal, i alhora els textos van essent escrits en català més pur de barreja llatina, sovintegen més altres menes de deixament, i en particular les deixes hereditàries o mortuòries: «no-l li donà en ssa vida, ni no-l li *jachi* a ssa mort», Barberà c. 1200 (*BABL* VII, 166); «so que has e-l món no poràs portar en l'altre segle, car en aquest món ho auràs a *jaquir*», Lull (*Do. Pu.*, ed. Gilí, 153). I tota mena de deixades i abandonaments: «si anar me-n volia solt e quit de totes coses, que fer-o pogés, e que *jaqui*<s>sa l'eclesia», doc. d'Orcau, a. 1242 (PPujol, *DocVgUrg.*, 8.28); «les grans riqueses que son marit havia *jaquides* a Nathana, sa filla», Lull (*Blanq.*, *NCl.* I, 127.12, de nou 181.11); «ak bon cavaler --- què tu *jaquist* a l'abadia», «lexats-mè de vós algun se<n>yal, qè-m ramenbre de vós après vostre mort---. --- ladoncs comansà a pensar què li poria *jaquir*», Reixac (*Questa*, 22.28, 26.10).

Com es veu predomina àmpliament, des de l'època arcaica, la forma en *ja-*, que no pot ser deguda a mera grafia oriental, no solament per la data tan antiga de tots ells, sinó perquè la meitat dels que hem citat són de terra de dialecte occidental. Hi ha també alguns casos de *ge-*, és cert, força antics: «Sen Pere --- s'és partit de nós e-ns à *gequits* orfes», *VidesR* (135v1); «se avia *gequida* la corona» o sigui 'si li havia renunciat, si ho havia deixat córrer', a. 1316 (*RLR* xxxi, 62).

El mot es troba després, en tots els clàssics de l'Edat Mitjana. I encara que avui ens soni tan medieval a la gent de ciutat, aquest verb continua encara viu a gran part de les comarques del Princ. i dels Comtats. Més, com més al Nord; i fins i tot en la forma clàssica en *-quir*. El meu pare, l'any 1898, anotava que ho havia sentit sovint als seus parents de Llers, i en diverses formes personals en *-ir*, entre elles *gequim*, *gequia*, *gequit*, *gequir*; no és estrany, doncs, que un escriptor tan poc amic d'originalitats, lluints i erudició vocabulars, el posi en boca de personatges, almenys quan cal expressar-se en tons transcendents: «L'HEREU ESCAMPA (cedirà a) — els folls desigs dels altres. L'ESPIGOLAIRE: Quan ja no tinguis res per donar, et *jaquiran!*» (*De Plaer* ---, en *Putxinellis*, VI, p. 206).

Cançó popular: «Quant n'exian del quarto - trovan el pobre, fugit: / Allí, damunt de la taula - un Sant Cristo <h> *jaqui*<t>», MilàF (cf. la seva nota tex-

tual; *Romlo.*, 35.22, recollida en el domini cat. oriental). Del català el mot va passar manllevat a les zones SE. del domini castellà, en matisos emfàtics semblants a aquests últims: andal. *jaquir* «abandonar a una mujer» (AlcVenceslada), *jaquir* = *entregar* en un doc. murcià de 1262 (MzPl., *Docs. Ling. Cast.*, n.º 365; GaSoriano, *Vocab. Murc.*, p. 193).

El caràcter primari d'aquest verb en *-ir* dins la llengua s'observa també perquè gran part de les seves formes més arcaiques tenen conjugació forta, amb radical accentuat, en les seves persones rizotòniques: *jáchiat* SubjPres. 3 en un doc. de c. 1116 relatiu a Tartareu (*Colle. Moreau*, vol. XLVIII, en cito el context a l'*Onomasticon Cataloniae*, en la monografia d'aquell poble); i interessa de veure, aquí en forma ben inequívoca, que com ja es dedueix, supra, d'algunes cites, en rossellonès el radical era en *geq-*: car aquest mateix Subj. Pres. 3, en un doc. ross. de 1318, és «no-ns *géquia* trer si doncs no les ne trasia ab bous» (*InvLC*, s. v. *trer*); també *gecs* Subj. 2: «ni perquè los *gecs* perir per fam», *VidesR*, 140r2 (traduint *permittas* i substituït per *leixes* en el ms. B). Això donava lloc, en el Pres. Ind., a l'alternança *-e-/i*, del tipus de *metre/mit*, *cixir/ix*, *cenyir/ciny*, *llegir/llig*, *venir/vine*, *vinc*: «Déus m'o carvenda / si-m *gic* - prezan, lauzor / de cal qu'a pretz s'atenda», Cerverí (70/56.18), on hi ha rima (interna) amb nou mots en *ic* (*liric*, *mendic*, *des-tric* etc.), la millor garantia de l'autenticitat d'aquesta forma.

Donarem aquí les formes recollides en l'article de l'*InvLC*: «*jec* que-l meu cors ---» 'je laisse', «*jequi* a les tortes ---» 'je laisse', tots dos 1371, «que *jéquia* ací sa muler» 'qu'il laisse' 1372, que *jaquiats* 'que vous laissiez' 1384, «item *jec* a Na Costa ---» 'je laisse' 1381; «item *gequi* a ---» 'je laisse' a. 1400 (en total en recull una quarantena de cites, sense interrupció, des de 1088 a 1425, i observem que les formes de docs. rossellonesos amb conjugació de tipus incoatiu, feble, són poques: *jaquesc* 1361, car *jaquex*, *jaquesque* les cita de las *Màximes Morals de CoDoACA* XII, que no sembla pas ser text rossellonès).

Altament fins avui s'ha conservat la conjugació de tipus fort, en algunes de les localitats muntanyenques on tinc recollit el verb de viva veu: «segueixin aquest camí no el *žékin*» a Formigosa de Montagut (prop de Querol, Gaià mitjà, 1931); però «que *žiko* aquell camí i trenco ---» ('que vostè el deixi', Aós, Alt Valira, 1934), «*žika* lo camí» a Navel de Cardona (1930). A l'Alt Pallars donen al verb, en reflexiu, l'acc. de 'deixar-se anar, ajaçar-se, aturar-se': a Rialb de Noguera m'avisen, en efecte, que diuen *žika-t* a un gos que s'aparta massa, i que ja no usen el mot gaire més que en aquest cas (1963).

Partint de tals formes, i d'algunes altres combinacions (*jaquiré* > *žikaré* amb la metàtesi de les vocals, sempre tan fàcil quan són pretòniques),¹ era ben natural que es produís el metaplasme de *jaquir* en *gicar*. Car, vist el fet que aquesta conjugació en *-ar* no es constata mai en fonts antigues (*gich* en un doc. de 1564, *BDLC* XVI, 102, és de *gequir* i no pas de *gicar*